

ZAÚJÍMAVOSTI Z GEOGRAFIE

Uluru – najväčší ostrovný vrch

Uluru, známy aj pod menom Ayersova skala (Ayers rock), sa nachádza v strede Austrálie, v južnej časti Severného teritória. Je to jednoliaty pieskovecový útvar bohatý na živec, ktorý má červenkastý odtieň. Podľa uhla dopadajúcich slnečných lúčov mení farby od okrovej cez oranžovú až po výrazne červenú. V období dažďov (ktoré sú ale v tejto polopúštnej oblasti zriedkavé) nadobúda striebrosivý odtieň kvôli čiernym riasam, ktoré rastú na miestach, kadiaľ po skale steká voda. Nad okolitú rovinatú krajinu sa týči do výšky 348 metrov a jeho vrchol má nadmorskú výšku 863 m n. m. Má obvod 9,4 km a zaberá plochu 3,3 km².

Uluru na mape Austrálie

Je to pozostatok väčšieho skalného masívu, ktorý vznikol pred viac ako 500 miliónmi rokov a postupom času podliehal erózii a denudácii. Sutiny, ktoré sa počas suchých období nahromadia na úpäti, sú počas dažďov odplavené. Strmé skalné steny sú modelované priamym pôsobením slnečného žiarenia, pričom žliabky na povrchu stien vytvorila stekajúca dažďová voda.

Uluru

Od roku 1987 je Uluru spolu s príslušným národným parkom zapísaný medzi pamiatky svetového dedičstva UNESCO. Svojím nezvyčajným vznikom, špecifickým vzhľadom a funkciou v ekosystéme (je domovom viacerých endemitov a reliktov) sa zaraďuje medzi prírodné dedičstvo a vďaka svojmu významnému postaveniu v kultúrnom živote austrálskych domorodcov

patrí aj medzi kultúrne dedičstvo. Má veľký kultúrny a náboženský význam v živote domorodcov z kmeňa Anangov, pretože toto územie im už odpradáva patrilo a po súdnych sporoch s austrálskou vládou im bolo v roku 1985 znovu navrátené. Podľa nich je Uluru posvätné miesto, križovatka mnohých ciest a spája sa s ním veľa legiend a zvykov. V súčasnosti je to jedno z miest vyhľadávaných turistami.

Džungarská brána – najvzdialenejšie miesto od mora

Džungarská brána sa nachádza v strednej Ázii na hranici Číny a Kazachstanu. Je to zníženie medzi dvomi pohoriami, ktoré sa nazývajú Džungarský Alatau a Barlyk, a od najbližšieho morského pobrežia je vzdialená 2 650 km. Tvorí prirodzenú cestu z kazašských stepí v okolí Balchašského jazera do bezodtokovej Džungarskej panvy pokrytej piesočnou púšťou v čínskej provincii Xinjiang. Podnebie v celej tejto oblasti je veľmi suché.

Džungarská brána na mape sveta

Nadmorská výška Džungarskej brány je 450 m n. m., široká je 10 až 40 km a dlhá približne 100 km. Po stáročia slúžila ako prechod pre nájazdníkov zo strednej Ázie na východ a tiež ako obchodná cesta, pretože v okolitých horách nebolo žiadne iné vhodné miesto, kadiaľ by sa dalo prejsť. Viedla tadiaľ aj významná staroveká a stredoveká obchodná „hodvábná cesta“, ktorá spájala Čínu s Rímskou a Byzantskou ríšou. Vďaka nej sa do Európy dostal čínsky papier, hodváb a porcelán.

Vizualizácia Džungarskej brány

Veľkonočný ostrov – najodľahlejší ostrov

Veľkonočný ostrov je najvýchodnejším obývaným ostrovom Polynézie a v domorodom polynézskom jazyku sa nazýva Rapa Nui, čo v preklade znamená pupok sveta. Je vzdialený približne 3 300 km od najbližšej väčšej pevniny – pobrežia Južnej Ameriky. Objavil ho Holanďan Jakob Roggeveen na Veľkonočnú nedeľu v roku 1722, a preto ho pomenoval Veľkonočný ostrov. Od roku 1888 patrí tento ostrov Chile.

Je to skalnatý sopečný ostrov s rozlohou 163,6 km², najvyššia nadmorská výška je 507 m n. m. Tvorí ho tri hlavné vyhasnuté sopky, ktorých rozloženie dáva ostrovu charakteristický trojuholníkovitý tvar. Pôvodne na ňom rástol vlhký subtropický listnatý les a žilo tu viacero druhov pozemných vtákov. Dnes nie je po tomto lese a vtákoch ani stopy. Okolo roku 1600 sa totiž ostrovanom podarilo zničiť všetky stromy, úrodná pôda podliehala erózii a ľudia začali hladovať, postupne vyhubili všetky vtáky a dokonca aj slimáky. Začali vojny všetkých proti všetkým, kanibalizmus. S príchodom Európanov prišli aj nové problémy – epidémia kiahní, odvoz obyvateľov ako otrokov.

Sochy Moai

Ostrov je svetoznámy najmä vďaka obrovským ľudským sochám moai. Chýbajú im nohy, trup je často len naznačený a najprepracovanejšia je hlava. Predpokladá sa, že boli vytesané kamennými nástrojmi zo sopečných materiálov (najmä zo sopečného tufu) z krátera Rano Raraku a odtiaľ boli dopravované na pobrežie. Spolu je ich 887. Väčšina z nich je vysoká 3,5 m, nájdu sa však až 12-metrové, vážiace až do 90 ton. Tieto sochy sú pod

názvom Národný park Rapa Nui zaradené od roku 1995 medzi pamiatky svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Pre zaujímavosť, najodľahlejší ostrov od inej súše je neobývaný Bouvetov ostrov patriaci Nórsku. Je to činná zaľadnená čadičová sopka s nadmorskou výškou 939 m n. m., vzdialená približne 1 700 km od Antarktídy.

Kirimati – najväčší koralový ostrov (atol)

Najväčší koralový ostrov, čiže atol, je Kirimati, nazývaný aj Vianočný ostrov (Christmas Island). Pod týmto názvom môže byť ale zamenený s Vianočným ostrovom v Indickom oceáne, ktorý patrí Austrálii. Kirimati sa nachádza v Tichom oceáne, je súčasťou polynézskeho súostrovia Line vo východnej časti ostrovej republiky Kiribati. Bol objavený 24. decembra 1777 anglickým moreplavcom Jamesom Cookom, ktorý ho podľa toho pomenoval. Kirimati je prepis výslovnosti slova Christmas v jazyku, ktorým sa rozpráva na tomto ostrove (v tomto jazyku sa totiž „ti“ číta ako „s“).

Atol Kirimati má rozlohu 642 km² a predstavuje 70 % rozlohy Kiribati. Žije na ňom niečo vyše 5 000 obyvateľov v štyroch obciach so zaujímavými názvami – London, Tabwakea, Banana a Poland. Piata dedina, Paris, je v ruinách. Je to jeden z tichomorských ostrovov, ktorý je poznačený skúškami amerických

Atol Kirimati

a britských nukleárných bômb. Obyvatelia tohto ostrova sa ale môžu pýšiť tým, že ako prví na celej Zemi slávia nový rok.

Veľká koralová bariéra – najväčší koralový útes

Veľká koralová bariéra sa tiahne pozdĺž pobrežia severnej časti austrálskeho Queenslandu v Koralovom mori Tichého oceánu. Je dlhá 2 300 km a široká 2 až 150 km, preto jej patrí prívlastok najväčší koralový útes. Vďaka jej veľkosti ju vidieť aj z vesmíru. Od pobrežia je vzdialená na severe 30 – 40 km, na juhu 200 km. Väčšina útesov je počas prílivu ponorená pod hladinu mora, ale pri odlive niektoré vyčnievajú z vody až jeden meter.

Veľká koralová bariéra je bohatá na život

Koralová bariéra tvorí bohatý a zložitý ekosystém, ktorý sa dá porovnať len s tropickým dažďovým pralesom. Je to jedna z biologicky najbohatších oblastí sveta. Hoci je od roku 1981 zapísaná medzi svetové prírodné dedičstvo UNESCO, čelí viacerým ekologickým problémom. Následkom globálneho otepľovania je aj zmena teploty vody, ktorá spolu so znečistením prispieva k úhynu viacerých symbiotických druhov, čo narúša stabilitu celého útesu. Ďalším problémom je premnoženie hviezdice tŕnistej, ktorá sa živí koralmi, pretože človek loví jej prirodzených nepriateľov.

Lenka Veselovská